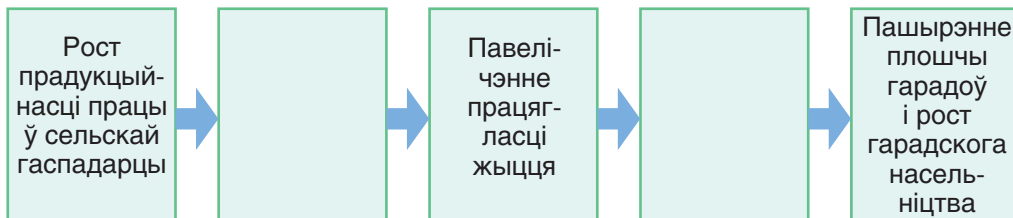

5. Запоўніце пропускі ў лагічным ланцужку «Прычыны росту колькасці насельніцтва Заходняй Еўропы» ў сшытку.

§ 11. Дзяржава ў XVII–XVIII стст.

Успомніце. Як называліся органы саслоўнага прадстаўніцтва ў Англіі, Францыі? Чаму ў Познім сярэднявеччы адбывалася ўзмацненне каралеўскай улады? Якія пласты насельніцтва былі зацікаўлены ў моцнай уладзе караля?

У Новы час склаліся дзве асноўныя формы дзяржаўнага кіравання: абсалютная манархія і парламенцкая дзяржава. Абсалютная манархія дасягнула росквіту ў XVII–XVIII стст. Парламенцкая дзяржава стала вынікам буржуазных рэвалюцый у Еўропе і Амерыцы.

Вы даведаецеся. Прычыны фарміравання абсалютызму. Што характэрна для абсалютнай манархіі. Як абсалютызм праяўляўся ў Францыі.

1. Формы дзяржаўнага кіравання. У Сярэдня вякі найбольш распаўсюджанай формай праўлення была манархія. У шэрагу еўрапейскіх краін складвалася саслоўна-прадстаўнічая манархія. Гэта азначала, што ўлада кіраўніка дзяржавы была абмежаваная органамі саслоўнага прадстаўніцтва духавенства, дваран, гараджан.

У канцы Позняга сярэднявечча — пачатку Новага часу каралеўская ўлада ўзмацнілася, што прывяло да абмежавання дзейнасці органаў саслоўнага прадстаўніцтва. У выніку ў XVII–XVIII стст. склалася новая форма дзяржаўнай улады — абсалютная манархія, або **абсалютызм**. Гэта стала магчымым ва ўмовах развіцця капіталістычнай вытворчасці, калі

паступова слабелі пазіцыі дваранства і духавенства і ўмацоўвалася буржуазія, чым і скарысталіся многія манархі.

Адначасова ў некаторых краінах Еўропы пачала фарміравацца парламенцкая дзяржава, або парламенцкая форма праўлення. Гэты працэс расцягнуўся больш чым на тры стагоддзі. Першай дзяржавай, дзе ўзнікла такая форма праўлення, былі Нідэрланды. Гэта адбылося ў выніку барацьбы Нідэрландаў за незалежнасць ад Іспаніі. Рэспубліка Злучаных правінцый праіснавала з 1581 па 1795 г. Вышэйшым заканадаўчым органам улады ў ёй з'яўляліся Генеральныя штаты, або парламент, дзе галоўную ролю адыгрывалі прадстаўнікі буйной буржуазіі.

У выніку буржуазных рэвалюцый на парламенцкі шлях развіцця сталі Англія (у другой палове XVII ст.), якая захавала манархічную форму праўлення, і Францыя (у канцы XVIII ст.), абвешчаная рэспублікай. Аднак пераважнай формай кіравання ў Еўропе па-ранейшаму быў абсалютызм.

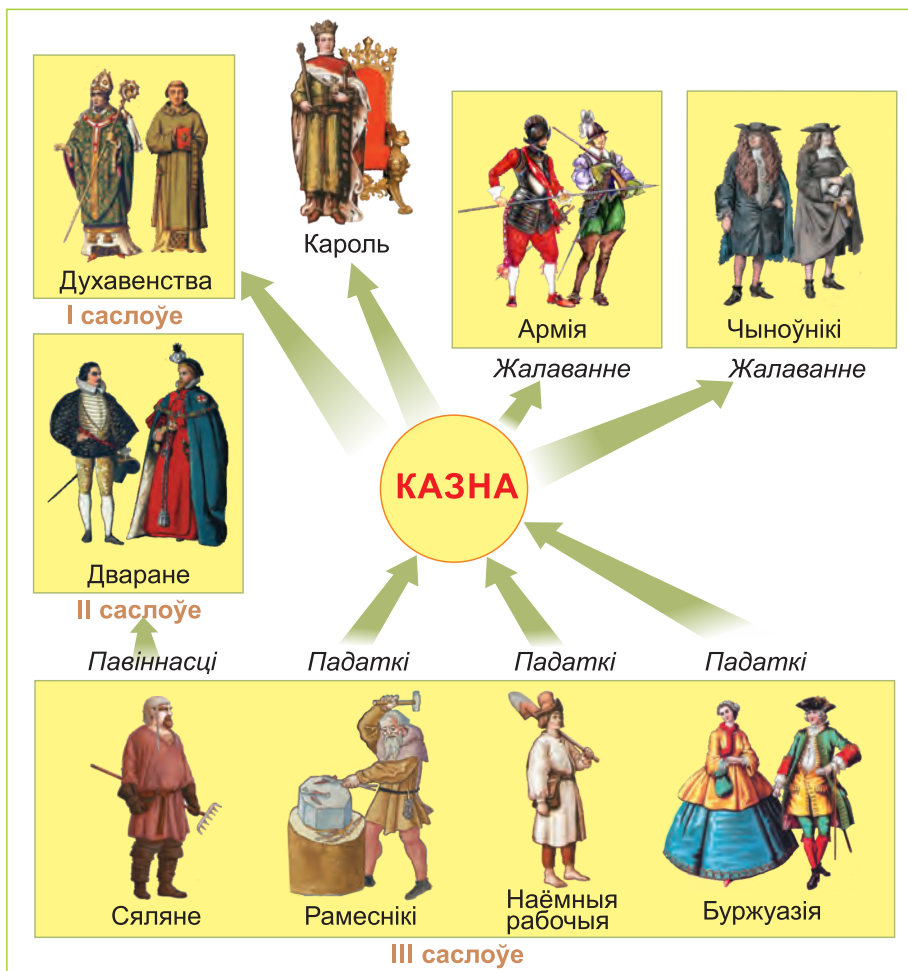
99—100

2. Абсалютызм. Важную ролю ў станаўленні абсалютызму адыграла ўвядзенне кіраўнікамі еўрапейскіх дзяржаў сістэмы пастаяннага падаткаабкладання. Сістэматычныя паступленні ў казну дазволілі сфарміраваць строга цэнтралізаваны адміністрацыйны і судовы апарат улады, стварыць рэгулярныя ўзброеныя сілы. Абапіраючыся на дваранства і падтрымліваючы буржуазію, манархі ўзялі пад свой кантроль каталіцкую царкву, феадальную арыстакратыю і саслоўна-прадстаўнічыя органы. Аднак, умацоўваючы сваю ўладу, каралі ніколі не замахваліся на дваранскую ўласнасць на зямлю і саслоўны падзел грамадства. Дваранства і духавенства захоўвалі свае прывілеі і з'яўляліся галоўнай сацыяльнай апорай абсалютызму.

У той жа час абсалютысцкая дзяржава ўлічвала ўзрастанне эканамічнай ролі буржуазіі. Яна стымулявала развіццё гандлю і прамысловасці. Дзяржава садзейнічала стварэнню новых прадпрыемстваў, аказвала ім фінансавую падтрымку, часова вызвала ад выплаты падаткаў, абмяжоўвала ўвоз у краіну замежных тавараў. Такая палітыка атрымала назву пратэекцыянізму. Яе падтрымлівала буржуазія, яшчэ недастаткова моцная, каб прэтэндаваць на ўладу. Сяляне

Чаму буржуазія першапачаткова была апорай моцнай каралеўскай улады? Пацвердзіце сваё меркаванне з дапамогай тэксту параграфа.

і рамеснікі, якія жадалі стабільнасці і парадку ў краіне, заўсёды былі на баку манарха. Такім чынам, першапачаткова моцная каралеўская ўлада задавальняла амаль усе пласты насельніцтва.

Структура абсалютнай манархіі ў краінах Заходняй Еўропы

На падставе схемы і тэксту параграфу ахарактарызуйце саслоўны лад у дзяржавах Заходняй Еўропы. Паспрабуйце растлумачыць, як была арганізавана дзяржава з абсалютнай манархіяй.

Аднак з цягам часу абсалютызм стаў сур'ёзнай перашкодай на шляху развіцця капіталістычных адносін.

3. Узмацненне і росквіт абсалютызму. У розных краінах Заходняй Еўропы абсалютызм меў спецыфічныя рысы. Найбольш яркім яго прыкладам з'яўляецца манархія.

Росквіт абсалютызму ў Францыі належыць да часу кіравання караля *Людовіка XIV*, які быў пры ўладзе на працягу 72 гадоў (1643–1715). Калі памёр яго бацька, Людовіку было ўсяго пяць гадоў, таму ўсімі дзяржаўнымі справамі займаліся каралева-маці і першы міністр кардынал Джулія Мазарыні.

Толькі пасля смерці ўсёмагутнага міністра Людовік XIV, ва ўзросце 22 гадоў, змог кіраваць дзяржавай самастойна. Кароль заявіў, што з гэтага часу сам будзе сваім першым міністрам і права выдаваць законы

100—102

Прыём прынца Кандэ Людовікам XIV у Версалі. Мастак Жан-Леон Жэром. 1878 г.

Якім чынам мастак падкрэсліў веліч і ўладу Людовіка XIV?

Версаль. Люстраная галерэя

належыць толькі яму. Так з'явілася яго знакамітая фраза: «Дзяржава — гэта я». Кароль, як і яго папярэднікі, кіраваў краінай без парламента. Генеральныя штаты не збіраліся ў Францыі з 1614 па 1789 г.

Празмерная самастойнасць манарха не падабалася многім вяльможам. Але кароль здолеў схіліць іх на свой бок з дапамогай пенсій (грашовых дапамог) і розных пасадаў пры каралеўскім двары.

Людовік XIV імкнуўся да таго, каб кожны яго дзень меў на сабе адбітак абранасці і велічы. Сваю рэзідэнцыю ён перанёс у Версаль пад Парыжам. Тут яму пабудавалі палац, які павінен быў зацьміць сваім бляскам і раскошай усе каралеўскія рэзідэнцыі Еўропы.

Штодзённае жыццё караля суправаджалася пышнымі цырымоніямі, у якіх удзельнічала ўся вышэйшая знаць. Ранішняя і вячэрняя апрананне, абеды і вячэры — усё адбывалася ў прысутнасці велізарнай колькасці прыдворных і слуг.

Версаль стаў цэнтрам французскай культуры. Кароль запрашаў сюды драматургаў, паэтаў і мастакоў. Французскі ўплыў распаўсюдзіўся на ўсю Еўропу. Каранаваньня асобы пераймалі ўзоры абсалютнай манархіі Людовіка XIV. Еўрапейцы прытрымліваліся французскай моды і манер у адзенні і мастацтве. Французская мова стала мовай еўрапейскай дыпламатыі.

Людовік XIV імкнуўся таксама ўмацаваць сваю магутнасць у Еўропе і перакроіць яе землі на карысць Францыі. Таму падчас яго кіравання краіна вяла шматлікія войны.

Французскі кароль здолеў сабраць вакол сябе не толькі адданных, але і разумных чыноўнікаў. Самым таленавітым з міністраў лічылі *Жана-Батыста Кальбера*.

Дзякуючы пратэкцыянісцкай палітыцы Кальбера дзяржаўная казна значна папоўнілася. Але велізарныя выдаткі на ўтрыманне каралеў-

скага двара і вядзенне бясконцых войнаў у рэшце рэшт прывялі Францыю да разарэння. Абсалютысцкую палітыку Людовіка XIV працягнулі яго пераемнікі Людовік XV і Людовік XVI.

Жан-Батыст Кальбер (1619–1683) быў чалавекам нязнатнага паходжання. Ён купіў сабе дзяржаўную пасаду і дваранскае званне. Дзякуючы сваім здольнасцям і працавітасці Кальбер стаў бліжэйшым памочнікам караля.

Ён хацеў забяспечыць Францыі эканамічнае панаванне ў Еўропе. Таму французскі ўрад падтрымліваў развіццё мануфактур: усяляк дапамагаў ім і даваў ільготы, імкнуўся абараніць ад замежнай канкурэнцыі, уводзячы высокія пошліны на тавары, што ўвозіліся з-за мяжы.

Жан-Батыст Кальбер.
Мастак Філіп дэ Шампань. 1655 г.

Пра эпоху кіравання Людовіка XIV

XVII ст. у Францыі можна сапраўды назваць «стагоддзем Людовіка XIV», якога прыдворныя гісторыкі лісліва назвалі «кароль-сонца». Ніхто не сумняваўся, што ён мог праводзіць такую палітыку, якую хацеў, бо ў той час усё яшчэ лічылася, што караля прызначае сам Бог. Яго кіраванне характарызувалася нечуваным бляскам і раскошай арыстакратычных вярхоў.

Растлумачце, чаму Людовіка XIV празвалі «кароль-сонца». Ці адпавядаў французскі кароль гэтай мянушцы? Патлумачце сваё меркаванне.

Людовік XIV у касцюме
«Сонца». 1653 г.

Такім чынам, у ранні Новы час абсалютызм быў самай распаўсюджанай формай праўлення ў Заходняй Еўропе. Толькі ў асобных краінах захаваліся саслоўна-прадстаўнічыя органы, дый тое пасля ўпартай і працяглай барацьбы, як, напрыклад, у Нідэрландах і Англіі.

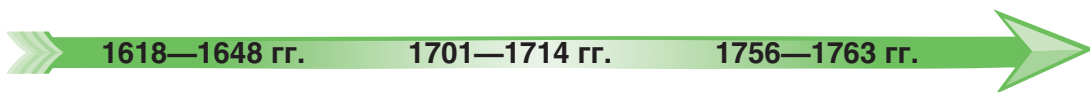
Ключавыя словы: абсалютызм, пратэцыянiзм, парламенцкая дзяржава, Людовiк XIV, Жан-Батыст Кальбер.

Пытаннi і заданнi

1. Назавiце ўмовы, якiя спрыялi фармираванню абсалютнай манархii ў краiнах Заходняй Еўропы. Якiя пласты насельнiцтва былi зацiкаўлены ў абсалютызме? Чаму?
2. Выкарыстоўваючы матэрыял пункта 1 параграфу, складзiце схему «Формы дзяржаўнага кіравання ў Заходняй Еўропе ў XVI–XVIII стст.».
3. Ахарактарызуйце сiстэму кіравання ў дзяржаве з абсалютнай манархiяй. Выкарыстайце для аповеду схему на с. 68.
4. Растлумачце значэнне слоў Людовiка XIV: «Дзяржава — гэта я». Як у гэтай фразе праяўляюцца прыметы абсалютызму?
5. Чым у гiсторыi Францыi вядомы Жан-Батыст Кальбер? Якую карысць прынесла яго дзейнасць дзяржаве?
6. Уявiце, што вы пабывалi пры двары Людовiка XIV. Раскажыце сваім суайчыннiкам пра Версальскi палац, жыццё караля і яго прыдворных.

§ 12. Еўрапейскія канфлікты і войны

Успомнiце. Да якiх змен у міжнародных адносiнах прывёў раскол у Еўропе ў вынiку Рэфармацыi і рэлігійных войнаў?

XVII–XVIII стст. у гiсторыi Еўропы — гэта час вострых палiтычных канфлiктаў. Найбольшы ўплыў на iх развiццё аказвалi вялiкiя дзяржавы, самыя моцныя ў ваенна-эканамiчным плане: Іспанiя, Свяшчэнная Рымская iмперыя, Францыя, Швецыя, Асманская iмперыя, а таксама Расiя, Англія і Прусыя. Найбуйнейшымi ўзброенымi канфлiктамi сталi Трыццацiгадовая вайна, Вайна за iспанскую спадчыну і Сямiгадовая вайна.